

III

Au trecut...

De ce scriu eu « Nietzsche » fără « t »

De câteva zile părinții mei, sora mea și cu mine ne aflăm la Vallombrosa.

Suferința care mă copleșea și starea mea de agitație îi hotărâseră pe ai mei să facem o călătorie în urma căreia sperau că durerea mea se va atenua sau chiar se va potoli. M-am străduit câteva zile să mă rup de mine înșămi, admirînd frumusețea locurilor : munți severi, peisaje întinse și simple, ape verzi și line, toate scăldate de o lumină minunată. Hotelul unde locuiam era o veche mănăstire ale cărei camere văruite aminteau de lăcașurile românești unde ne duceam uneori în vizită la cîte o călugăriță prietenă. Iar de sub plantele agățătoare se auzeau murmurînd fîntîni și izvoare.

Singurătatea și liniștea locului mă fermecau, în schimb, tristețea nu puteam să mi-o uit. Așteptam mereu scrisori care nu mai veneau ; eram mereu cu ochii ațintiți și cu mîinile întinse spre scrisorile care soseau, spre orice ziar pe care-l zăream. Pentru a-mi alunga disperarea, mă duceam dis-de-dimineață să mă plimb prin pădure.

Vallombrosa, ținut de o grație fără seamăn, cocoțat pe coastele unor dealuri suave, ce par a se topi într-un cer limpede și palid, tu ești unul din acele locuri în care a adiat întotdeauna spiritul !

— Aici, mi se spunea, și-a compus Milton cîteva cînturi din *Paradisul pierdut*, aici a venit Lamartine să-și termine povestea idilelor napolitane, iar mai departe puteți vedea, risipite prin vîlcelele înverzite, sfintele chilii săpate de prietenii Sfîntului Francisc.

Uneori, încercînd să uit de ale mele, luam o carte și o deschideam la întîmplare.

Și astfel, într-un amurg cum nu există altul pe pămînt, am făcut cunoștință cu *Also sprach Zarathustra*¹, și Zarathustra mi-a grăit ; violența lui dionisiacă m-a răscolit. Zarathustra porunca și hotăra de-acum pentru mine. Pentru a mă apăra de ceea ce încerca el să-mi impună, ajunsesem să citesc cu voce tare lungile perioade care urmau șerpuirea misterioaselor silogisme. Zarathustra mă apostrofa, iar eu mă întorceam la hotel într-o stare de agitație inimaginabilă.

— E ora șase, ora ta de germană, îmi spuse într-o seară biata mama, bucuroasă că m-am reapucat de citit.

— Ora șase ! Bine, atunci îmi iau cartea cu mine.

— Dar nu uita să-i lași portarului cheia de la camera ta.

— Nu, nu uit.

Portarul (un florentin politicos și blond) nu era acolo.

— Eu îi țin locul, îmi spuse în italiană un bărbat cărunt, ai cărui ochi de un verde deschis, cu o privire stranie, scînteiau sub niște sprîncene groase și zburlite, ca niște amenințări. Avea buze groase, mustață deasă « pe oală », obraji scofilciți și un aer trufaș care m-a surprins din capul locului, căci nu se potrivea deloc cu condiția lui. Portarul va lipsi cîteva după-aniete, continuă el, luîndu-mi cheia cu o vioiciune care făcu să-i strălucească ochii de culoarea florilor de tei. Cheile ! șopti el. Tăcu, apoi mă întrebă : *Sprächen Sie Deutsch ?*²

— Da, am răspuns eu, și chiar foarte bine. Ca dovadă, citesc *Zarathustra* în original.

Căci *Zarathustra* era atunci fixația mea !

Portarul cu ochi spălăciți îmi răspunse :

— O carte proastă ! Nici măcar demonică.

— De ce ar trebui să fie demonică ?

¹ *Așa grăit-a Zarathustra*, operă a filosofului german Friedrich Nietzsche (1844-1900).

² Vorbiți germana ? (în limba germană în text).

Nu-mi răspunse. Se concentrează și, deodată, îmi porunci :

— Dacă știți atât de bine germana, citiți-mi și mie câteva pagini din afirmațiile smintitului ăstuia !

M-am supus, de parcă aș fi fost mînată de o forță superioară. M-am oprit la sfîrșitul primei pagini.

— Ce talent bizar, murmură el, ce mod de a silui sufletele pentru a le convinge !

A doua zi, l-am găsit fremătînd de nerăbdare. Întîrziase cu câteva minute. Mi-a cerut cheia :

— Cheia ! Repede, repede, cheia ! Și, în ciuda privirilor perplexe ale prietenilor care ne așteptau în fața hotelului, m-am apucat din nou să-i citesc pagini din *Zarathustra*, iar el mă întrerupea cînd și cînd ca să-mi demonstreze cît de nereușită e cartea.

— Unii au crezut că va fi *Biblia* vremurilor noi și iată că s-au înșelat. *Biblia* este o epopee scrisă de sute de ființe și de îngeri, în timp ce Nietzsche l-a imaginat singur pe cumplitul Zarathustra, pe Zarathustra care deschide porțile infernului, dar e incapabil să vîre înăuntru pe cineva.

Discuțiile noastre despre Zarathustra mă uimeau atât de tare, că nu m-am lăsat pînă ce nu le-am notat într-un carnetel. La scurt timp, conversațiile mele cu portarul, surprinse în treacăt și de ceilalți, au devenit obiectul distracției generale. Erau acolo și diplomați, domnul și doamna de Ben Omar, prieteni de-ai noștri, Osman, atașatul militar al Turciei, ministrul Portugaliei și contesa Macédo.

În sfîrșit, interlocutorul meu mi-a propus într-o zi să ne plimbăm împreună. Peregrinările noastre au devenit curînd niște curse nebunești. Însotitorul meu ba mergea cu oarecare dificultate, ba se deplasa cu o asemenea viteză încît, în ciuda tinereții mele, abia de reușeam să mă țin după el. Cînd se oprea, deschidea furios cartea, pe urmă o închidea și dădea cu ea de pămînt. Apoi le-a venit rîndul și altor opere ale lui Nietzsche. Mi le oferea făcute ferfeniță sau mînjite, mărturisindu-mi : « Scuipe pe ele, apoi i le arăt soarelui, care le vorbește. » Evident, remarcasem bizareria însoțitorului meu, dar pentru noi, poeții, nebunii sînt, precum misticii, niște tainici colaboratori pe care îi iubim. De altfel, acest apucat era uneori sublim și avea mai cu seamă – ceea ce mă încînta – darul de a călca omenirea în picioare, pentru a o reînălța apoi triumfal, ridicînd-o în slăvi.

Într-o zi, l-am botezat « ambasador al infinitului ». L-a lovit atunci o furie de nedescris. Omul era, în chip indiscutabil, sclipitor.

— Eu singur, strigă el, sînt o invazie de barbari, întruchiparea rava-
giilor lor.

— Atunci de ce accepți să faci pe portarul ?

Se întunecă la față și-mi răspunse pe un ton sinistru :

— Din pricina cheilor. Apoi adăugă : Ei bine, îl mai iubești pe Nietzsche
după tot ce ți-am spus despre el ?

— Bineînțeles, e ca Wagner.

Nici n-apucasem bine să-i rostesc numele, că am văzut dezlănțuindu-se o adevărată furtună. Deși părea firav, omul încerca să doboare copacii
dimprejur, să-i smulgă din rădăcini.

— Smulg din rădăcini, strigă el, smulg copacii din rădăcini ca să pun
cît mai multe lemne pe rugul lui Hercule ! Ha ! ha ! Wagner ! Un Hercule
preschimbat în Omfala¹.

Răcnetele lui atraseră atenția trecătorilor. Cînd m-am întors la hotel,
mi-am găsit părinții foarte îngrijorați. Fuseseră avertizați că acest om straniu
era pentru mine o companie primejdioasă, așa că mi-au interzis să mă mai
plimb cu el.

A doua zi i-am adus la cunoștință interdicția la care trebuia să mă supun :

— Am cheile, murmură el, le cunosc sunetul, știu scînteierea pe care
le-o dă soarele și culoarea lor vesperală, și am convingerea că vei păstra
despre mine amintirea ce se cuvine. M-am jeluït aici să-l văd pe Wagner
domnind peste omenire pînă să intervin eu. Va să zică n-am să te mai aud.
Dar scumpa dumitale voce, felul în care citești m-ar fi vindecat pe vecie !

Văzîndu-l atît de disperat, i-am spus :

— O să ne mai vedem. Îmi vei veni în minte ori de cîte ori mă voi
gîndi la Nietzsche și îți făgăduiesc că asta o să se întîmple des, am o mare
pasiune pentru opera lui... Apropo, închipuie-ți că nu reușesc să-mi amin-
tesc cum se scrie numele lui. Cum îl scrii ?

— Ei bine, fără « t », e groaznic. Dar promite-mi că o să-l scrii tot-
deauna așa. Așa o să fii sigur că nu mă uiți : deci « Nietzsche » pur și simplu.
E o prostie, nu-i așa ?

A doua zi nu l-am mai găsit la intrare, căci portarul se întorsese la
treabă. L-am întrebat imediat :

¹ Regina Lydiei, cea care i-a impus lui Hercule muncile și a sîrșit prin a se cășă-
tori cu el. O versiune latină a legendei povestește că Omfala îl deghiza pe Hercule în
femeie și îl punea să toarcă, în timp ce ea se mîndrea cu trofeele soțului său.

— Înlocuitorul dumitale nu mai e aici ?

— Nu. A plecat azi-dimineață la Genova.

— Ce face acolo ?

— Stă într-un sanatoriu. Vede sora lui de el. Bănuiesc că ați remarcat...

— Dar îl înțelegea pe Nietzsche și vorbea despre el ca nimeni altul.

— Păi cred și eu ! Era chiar Nietzsche.

Am simțit că mi se taie răsuflarea și că-mi pierd mințile :

— Nu se poate !

— Ba da, Nietzsche cel genial și sublim, dar nebun, Nietzsche care avea nevoie să umble cu chei, cheile pe care le caută orice mare spirit. Auzi idee ! Chei ! Cică asta ține de angoasele lui filosofice. Eu unul, adăugă portarul buimăcit, nu înțeleg nimic. Dar sora lui e prietenă cu ai mei și, ca să-l mai distreze, mi-l trimite aici din când în când. Ah, nefericitul ținea mult la dumneavoastră !

— Nefericitul ! Cum puteți spune vorba asta despre un om ca el, un geniu care va dăinui în veac !

Dar portarul nu putea să mă urmărească. Se mulțumi să mă roage din suflet să nu spun nimănui nimic despre incidentul în care (« în chip providențial », adăugam eu) fusesem amestecată.

— Pentru mine ar fi o catastrofă dacă ați vorbi cu cineva despre asta.

— Vă promit că o să tac.

Așa se face că n-am suflat un cuvânt despre această aventură nemai-pomenită. Și totuși, de nenumărate ori am revăzut în minte Vallombrosa, pîrîul și malurile lui, munții încărcăți de amintirea lui Milton, a lui Lamartine, a sfîntului Francisc din Assisi, dar mai ales cutreierați de silueta uluitoarei ființe ale cărei mîinii, dialectică, violență și energie îmi fuseseră de mare ajutor.

La moartea lui Nietzsche am plîns în taină.

După mulți ani, am aflat că un nebun, o rudă a noastră prin alianță, se instalase la Hotel Boulevard, în București, și, dimpreună cu portarul aproape scos din funcție, supraveghea cheile hotelului.

*Menschliches, Allzu Menschliches*¹. O, Nietzsche, mare smintit, rățăci-tor, prieten din vremi nefericite, sublim Nietzsche, te asociez tuturor victo-riilor mele, lucru ce te-ar înfuria fără îndoială.

¹ Omenesc, prea omenesc (în limba germană în text). Titlul operei lui Nietzsche publicată în 1878.

În 1929, la Stresa. Vin din Egipt, chinuită de un doliu amarnic. Mă pregătesc să mă întorc cît mai repede la Paris. Ideea că mama a primit vestea morții cumnatului meu multiubit, care i-a fost ca un adevărat fiu, mă îndeamnă să părăsesc cît mai repede Genova și împrejurimile. Dar trebuie să așteptăm trenul de seară.

Însotitoarea mea și cu mine ne hotărîm să facem o plimbare prin împrejurimile orașului. Majordomul ne îndeamnă să mergem la Porto, ținut celebru pentru frumusețea țărmurilor lui sălbatice. « Nietzsche, adaugă el, avea o casă aici. »

Tresar la auzul numelui. Pornim într-acolo și constatăm că Porto nu este nici plajă, nici vreun loc monden, nici un golf imens, ci o mică adîncitură pe care marea a săpat-o în uscat. Dar lumina este de o rară limpezime, iar la apus totul devine grandios. Văd niște femei, unele așezate pe bărci răsturnate ori sfărîmate, altele stînd pe vine în nisip. Sînt dantelărese pricepute, iar acul jucăuș saltă în mîna lor. Casa lui Nietzsche! *Un poeta tedesco*¹, îmi zice o bătrînă, cea mai isteată.

Poeta! Oare i-ar fi plăcut acest titlu printre toate cele pe care i le-au acordat admiratorii lui? Mă așez alături de dantelărese, pe o barcă fărîmată și mă uit la casă. O casă banală, cocoțată pe o stîncă și cît se poate de firească în acel decor. Rechem în minte figura îndrăgită a lui Nietzsche, îi văd ochii de culoarea florilor de tei, văd gesturile lui de tăietor de lemne și, fiindcă-i plăcea vocea mea, îi vorbesc încetîșor umbrei lui.

¹ Un poet german (în limba italiană în text).